

Sygn. akt III KK 55/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dorota Rysińska (przewodniczący)

SSN Józef Dołhy

SSN Dariusz Świecki (sprawozdawca)

Protokolant Teresa Jarosławska

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Małgorzaty Wilkosz-Śliwy,
w sprawie **M. M.**, **K. Z.** skazanych z art. 286 § 1 kk w zw. z art. 31 § 2 kk i 91 § 1 kk,
M.K. skazanej z art. 286 § 1 kk i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 17 lipca 2014 r.,

kasacji, wniesionych przez Prokuratora Generalnego na korzyść skazanych
od wyroku Sądu Rejonowego w T.

z dnia 10 lutego 2012 r.,

**1. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej rozstrzygnięć
zawartych w punktach XX i XXI i w tym zakresie sprawę
przekazuje Sądowi Rejonowemu w T. do ponownego
rozpoznania;**

**2. oddala kasację w pozostałej części i w tym zakresie
wydatkami postępowania kasacyjnego obciąża Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2011 r., orzekł m.in.:

- I. w punkcie XIV zasądził od oskarżonej M. M. na rzecz [...] Bank S.A. kwotę 12.957,93 zł z ustawowymi odsetkami począwszy od dnia 16 listopada 2011 r.;
- II. w punkcie XX na podstawie art. 46 § 1 k.k. zobowiązał oskarżone K. Z. i M. K. do naprawienia szkody przez wpłatę na rzecz:
1. [...] Banku S.A. następujących kwot:
- a) 7.908,00 zł (siedem tysięcy dziewięćset osiem zł),
 - b) 47.677,00 zł (czterdzieści siedem tysięcy sześćset siedemdziesiąt siedem zł),
 - c) 79.946,00 zł (siedemdziesiąt dziewięć tysięcy dziewięćset czterdzieści sześć zł),
 - d) 5.000,00 zł (pięć tysięcy zł),
 - e) 16.907,00 zł (szesnaście tysięcy dziewięćset siedem zł);
2. [...] Bank następujących kwot:
- a) 4.817,31 zł (cztery tysiące osiemset siedemnaście zł trzydzieści jeden gr),
 - b) 8.543,60 zł (osiem tysięcy pięćset czterdzieści trzy zł sześćdziesiąt gr),
 - c) 6.390,20 zł (sześć tysięcy trzysta dziewięćdziesiąt zł dwadzieścia gr);
3. Bank [...] (dawniej [...] Bank S.A.) następujących kwot:
- a) 22.666,11 zł (dwadzieścia dwa tysiące sześćset sześćdziesiąt sześć zł jedenaście gr),
 - b) 3.147,32 zł (trzy tysiące sto czterdzieści siedem zł trzydzieści dwa gr),
 - c) 3.210,32 zł (trzy tysiące dwieście dziesięć zł trzydzieści dwa gr),
 - d) 3.112,70 zł (trzy tysiące sto dwanaście zł siedemdziesiąt gr),
 - e) 3.132,09 zł (trzy tysiące sto trzydzieści dwa zł dziewięć gr),
 - f) 3.261,77 zł (trzy tysiące dwieście sześćdziesiąt jeden zł siedemdziesiąt siedem gr),
 - g) 3.018,51 zł (trzy tysiące osiemnaście zł pięćdziesiąt jeden gr);
4. [...] Bank S.A. (dawniej [...] Bank S.A.) następujących kwot:
- a) 10.867,50 zł (dziesięć tysięcy osiemset sześćdziesiąt siedem zł pięćdziesiąt gr),
 - b) 1.452,31 zł (tysiąc czterysta pięćdziesiąt dwa zł trzydzieści jeden gr),
 - c) 7.645,97 zł (siedem tysięcy sześćset czterdzieści pięć zł dziewięćdziesiąt siedem gr),

d) 8.000, 00 zł (osiem tysięcy zł);

5. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 13.683,33 zł (trzynaście tysięcy sześćset osiemdziesiąt trzy zł trzydzieści trzy gr),

b) 28.505,41 zł (dwadzieścia osiem tysięcy pięćset pięć zł czterdzieści jeden gr),

c) 4.862,42 zł (cztery tysiące osiemset sześćdziesiąt dwa zł czterdzieści dwa gr),

d) 1.000,00 zł (tysiąc zł);

6. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 1.100,00 zł (tysiąc sto zł),

b) 15.868,25 zł (piętnaście tysięcy osiemset sześćdziesiąt osiem zł dwadzieścia pięć gr),

c) 12.921,92 zł (dwanaście tysięcy dziewięćset dwadzieścia jeden zł dziewięćdziesiąt dwa gr);

7. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 1.000,00 zł (tysiąc zł),

b) 15.462,66 zł (piętnaście tysięcy czterysta sześćdziesiąt dwa zł sześćdziesiąt sześć gr),

c) 18.409,17 zł (osiemnaście tysięcy czterysta dziewięć zł siedemnaście gr);

8. [...] Bank S.A. kwoty 6.374,30 zł (sześć tysięcy trzysta siedemdziesiąt cztery zł trzydzieści gr);

III. w punkcie XXI na podstawie art. 46 § 1 k.k. zobowiązał oskarżoną K. Z. do naprawienia szkody poprzez wpłatę na rzecz:

1. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 4.979,00 zł (cztery tysiące dziewięćset siedemdziesiąt dziewięć zł),

b) 5.000,00 zł (pięć tysięcy zł),

c) 3.000,00 zł (trzy tysiące zł),

d) 9.771,00 zł (dziewięć tysięcy siedemset siedemdziesiąt jeden zł),

e) 3.000,00 zł (trzy tysiące zł),

f) 83.393,00 zł (osiemdziesiąt trzy tysiące trzysta dziewięćset trzy zł),

g) 98.096,00 zł (dziewięćdziesiąt osiem tysięcy dziewięćdziesiąt sześć zł),

h) 5.000,00 zł (pięć tysięcy zł);

2. [...] Bank następujących kwot:

a) 6.024,02 (sześć tysięcy dwadzieścia cztery zł dwa gr),

b) 1.262,26 zł (tysiąc dwieście sześćdziesiąt dwa zł dwadzieścia sześć gr),

c) 2.367,84 zł (dwa tysiące trzysta sześćdziesiąt siedem zł osiemdziesiąt cztery gr),

d) 4.422, 82 zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia dwa zł osiemdziesiąt dwa gr),

e) 5.473,00 zł (pięć tysięcy czterysta siedemdziesiąt trzy zł),

f) 5.255,10 zł (pięć tysięcy dwieście pięćdziesiąt pięć zł dziesięć gr);

3. Bank [...] (dawniej [...] Bank S.A.) następujących kwot:

a) 4.292,28 zł (cztery tysiące dwieście dziewięćdziesiąt dwa zł dwadzieścia osiem gr),

b) 17.777,76 zł (siedemnaście tysięcy siedemset siedemdziesiąt siedem zł siedemdziesiąt sześć gr),

c) 19.275,76 zł (dziewiętnaście tysięcy dwieście siedemdziesiąt pięć zł siedemdziesiąt sześć gr),

d) 10.000,00 zł (dziesięć tysięcy zł),

e) 15.231,58 zł (piętnaście tysięcy dwieście trzydzieści jeden zł pięćdziesiąt osiem gr),

f) 64.103,17 zł (sześćdziesiąt cztery tysiące sto trzy zł siedemnaście gr);

4. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 5.000,00 zł (pięć tysięcy zł).

b) 6.037,50 zł (sześć tysięcy trzydzieści siedem zł pięćdziesiąt gr),

c) 1.006,90 zł (tysiąc sześć zł dziewięćdziesiąt gr),

d) 7.548,40 zł (siedem tysięcy pięćset czterdzieści osiem zł czterdzieści gr);

5. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 55.297,49 zł (pięćdziesiąt pięć tysięcy dwieście dziewięćdziesiąt siedem zł czterdzieści dziewięć gr),

b) 40.584,42 zł (czterdzieści tysięcy pięćset osiemdziesiąt cztery zł czterdzieści dwa gr),

c) 34.068,79 zł (trzydzieści cztery tysiące sześćdziesiąt osiem zł

siedemdziesiąt dziewięć gr),

d) 114.871,80 zł (sto czternaście tysięcy osiemset siedemdziesiąt jeden zł osiemdziesiąt gr),

6. [...] Bank S.A. kwoty 50.410,95 zł (pięćdziesiąt tysięcy czterysta dziesięć zł dziewięćdziesiąt pięć gr),

7. [...] Bank S.A. kwoty 2.705,88 zł (dwa tysiące siedemset pięć zł osiemdziesiąt osiem gr);

8. [...] Bank S.A. następujących kwoty:

a) 22.400,00 zł (dwadzieścia dwa tysiące czterysta zł),

b) 11.789,47 zł (jedenaście tysięcy siedemset osiemdziesiąt dziewięć zł czterdzieści siedem gr),

c) 4.715,79 zł (cztery tysiące siedemset piętnaście zł siedemdziesiąt dziewięć gr);

9. [...] Bank S.A. następujących kwot:

a) 13.224,00 zł (trzynaście tysięcy dwieście dwadzieścia cztery zł),

b) 16.084,63 zł (szesnaście tysięcy osiemdziesiąt cztery zł sześćdziesiąt trzy gr),

c) 4.200,00 zł (cztery tysiące dwieście zł);

10. [...] Bank S.A. kwoty 17.000,00 zł (siedemnaście tysięcy zł);

10. Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo Kredytowa [...] kwoty 15.000,00 zł (piętnaście tysięcy zł).

Powyższy wyrok nie został zaskarżony przez żadną ze stron i uprawomocnił się w pierwszej instancji.

Kasację od tego wyroku na korzyść oskarżonych M. M., K. Z. i M. K. wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając go w części dotyczącej rozstrzygnięć zawartych w punktach XIV, XX i XXI części dyspozytywnej w zakresie środka karnego. Skarżący zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego - art. 366 § 1 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k. polegające na zaniechaniu wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności związanych z realizacją umów kredytowych będących przedmiotem postępowania oraz nieuwzględnieniu całokształtu dowodów ujawnionych w toku rozprawy głównej, w wyniku czego doszło do naruszenia klauzuli antykumulacyjnej określonej w art.

415 § 5 k.p.k. oraz rażącego naruszenia przepisu prawa karnego materialnego - art. 46 § 1 k.k., skutkującego wadliwym orzeczeniem środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody. W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w T.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna w zakresie dotyczącym rozstrzygnięć zawartych w punktach XX i XXI zaskarżonego wyroku. Natomiast nie jest zasadna w części dotyczącej punktu XIV. Rozstrzygnięcie w tej części nie zostało bowiem wydane w oparciu o art. 46 § 1 k.k., jak wnioskuje skarżący. Rodzaj tego rozstrzygnięcia - z uwagi na niewskazanie podstawy prawnej - należy ocenić biorąc pod uwagę użyte w nim sformułowania. Zwrot „zasądza” jednoznacznie wskazuje na cywilnoprawny charakter rozstrzygnięcia, a nie na orzeczenie o środku karnym z art. 46 § 1 k.k. W wypadku orzekania tego środka, Sąd Rejonowy używał zwrotu „zobowiązuje”. Ponadto niepowołanie podstawy prawnej rozstrzygnięcia zawartego w punkcie XIV prowadzi do wniosku, że chodziło tu o przepisy procesowe, których w wypadku wąskiego odczytania treści art. 413 § 1 pkt 6 k.p.k. nie powołuje się w sentencji wyroku. Z tych względów należy przyjąć, że powyższe rozstrzygnięcie zostało wydane na podstawie art. 415 § 4 k.p.k. Wobec tego orzekając o odszkodowaniu z urzędu, Sąd Rejonowy prawidłowo zasądził kwotę pieniężną wraz z ustawowymi odsetkami.

Natomiast zasadna jest kasacja w zakresie rozstrzygnięć zawartych w punktach XX i XXI wyroku. Trafnie w kasacji podniesiono, że warunkiem orzeczenia środka karnego z art. 46 § 1 k.k. jest istnienie szkody w momencie orzekania. Ponadto z art. 415 § 5 zd. drugie k.p.k. wynika jednoznacznie, że obowiązku naprawienia szkody nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ustabilizowany jest pogląd, że zakaz ten odnosi się do każdego określonego w ustawie wypadku orzekania karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i to niezależnie od tego, czy roszczenie zasądzone w postępowaniu cywilnym zostało skutecznie wyegzekwowane (por. wyrok z 7 maja 2013 r., sygn. II KK 268/12, LEX Nr

1313135).

Rozstrzygnięcie zawarte w punkcie XX części dyspozytywnej wyroku w zakresie zobowiązania K. Z. i M. K. do naprawienia szkody nie zostało oparte na prawidłowych ustaleniach faktycznych co do istnienia oraz wysokości szkody. Z akt sprawy wynikają następujące okoliczności:

1. w podpunkcie 1 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Banku S.A.:

a. w podpunkcie a kwoty 7.908,00 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 809, 1322),

b. w podpunkcie b kwoty 47.677 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 809, 1322),

c. w podpunkcie c-e wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłat wymagalnego kapitału (k. 4676-4677);

2. w podpunkcie 2 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:

a. w podpunkcie a kwoty 4.817,31 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 954),

b. w podpunkcie b-c wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k.386, 4719);

3. w podpunkcie 3 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz Banku [...] S.A. :

a. w podpunkcie a kwoty 22.666,11 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 3832),

b. w podpunkcie b-g wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 386, 4552);

4. w podpunkcie 4 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:

a. w podpunkcie b kwoty 1.452,31 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 4713),

b. w podpunkcie a, c-d wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 5039);

5. w podpunkcie 5 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A:

- a. w podpunkcie a kwoty 13.683,33 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 916,1811),
 - b. w podpunkcie b-d wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 5268);
6. w podpunkcie 6 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...]banku S.A:
- a. w podpunkcie c kwoty 12.921,92 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1058),
 - b. w podpunkcie a-b wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 518, 4680);
7. w podpunkcie 7 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A. i w podpunkcie a i c wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 521,4462);
8. w podpunkcie 8 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A. wskazując wyższą kwotę niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 4685).

Natomiast w punkcie XXI części dyspozytywnej wyroku Sąd Rejonowy w T. orzekł obowiązek naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. od K. Z. W tym zakresie również zobowiązanie do naprawienia szkody nie zostało oparte na prawidłowych ustaleniach faktycznych co do istnienia oraz wysokości szkody. Z akt sprawy wynikają następujące okoliczności:

- 1. w podpunkcie 1 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Banku S.A.:
- a. w podpunkcie a kwoty 4.979 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1662),
 - b. w podpunkcie c kwoty 3000 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1662, 3255),
 - c. w podpunkcie d kwoty 9771 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1662),
 - d. w podpunkcie f kwoty 83.393 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1662),
 - e. w podpunktach b, e, h wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału, zaś kwota z podpunktu g była przedmiotem postępowania cywilnego (k. 1661-1662, k. 4677-4678);

2. w podpunkcie 2 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:

- a. w podpunkcie b kwoty 1.262,26 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1064),
- b. w podpunkcie c kwoty 2.367,84 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 1064),
- c. w podpunktach a, d-f wskazano wyższe kwoty niż w istocie pozostało do spłaty wymagalnego kapitału (k. 1064);

3. w podpunkcie 3 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz Banku [...] S.A.:

- a. w podpunkcie b kwoty 17.777,76 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 3740),
- b. w podpunkcie c kwoty 19.275,76 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2340, 3832),
- c. w podpunkcie d kwoty 1.000 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2340, 3831),
- d. w podpunkcie e kwoty 15.231,58 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k.1083, 2342);

4. w podpunkcie 5 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:

- a. w podpunkcie b kwoty 40.584,42 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 3230),
- b. w podpunkcie c kwoty 34.068,79 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k.3231),

5. w podpunkcie 6 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Banku S.A. wskazując inną kwotę niż pozostało do spłaty kapitału (k. 1369, 3824);

6. w podpunkcie 7 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A. wskazując inną kwotę niż pozostało do spłaty kapitału (k. 1896);

7. w podpunkcie 8 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:

- a. w podpunkcie a kwoty 22.400 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2817),

- b. w podpunkcie b kwoty 11.789,47 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2817),
- c. w podpunkcie c kwoty 11.789,47 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2817),
- 8. w podpunkcie 9 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A.:
- a. w podpunkcie b kwoty 16.084,632 zł w sytuacji, gdy kredyt został spłacony (k. 2336),
- 9. w podpunkcie 10 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz [...] Bank S.A. w sytuacji wypowiedzenia umowy przez bank i wszczęcia postępowania egzekucyjnego (k. 5006),
- 10. w podpunkcie 11 orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz SKOK w sytuacji, gdy szkoda nie została wyrządzona, albowiem zarzut dotyczy popełnienia przestępstwa w formie usiłowania (zarzut XXXIV aktu oskarżenia).

Wobec wskazanych uchybień należy stwierdzić, że do naruszenia art. 46 § 1 k.k. doszło w wyniku niewyjaśnienia istotnych dla tego rodzaju rozstrzygnięcia okoliczności, co stanowi rażące naruszenie art. 366 § 1 k.p.k. Sąd Rejonowy nie wziął także pod uwagę materiału dowodowego związanego z prowadzonymi postępowaniami cywilnymi oraz faktu całkowitej lub częściowej spłaty zadłużenia. W ten sposób doszło do rażącej obrazu art. 410 k.p.k. Ponadto w wypadku nałożenia obowiązku naprawienia szkody w zakresie czynu popełnionego w formie usiłowania, brak było podstawy z art. 46 § 1 k.k. do takiego orzekania.

Stwierdzone uchybienia skutkowały wydaniem rozstrzygnięć z naruszeniem przepisów procesowych - klauzuli antykumulacyjnej z art. 415 § 5 zd. drugie k.p.k. albo naruszeniem przepisów prawa karnego materialnego - art. 46 § 1 k.k., co miało istotny wpływ na treść wyroku. Dlatego też został on uchylony, a sprawa przekazana w zaskarżonej części do ponownego rozpoznania. W ponownym postępowaniu Sąd Rejonowy powinien – biorąc pod uwagę wskazane uchybienia – poczynić ustalenia faktyczne co do istnienia szkody w czasie orzekania, a także mieć na względzie treść art. 415 § 5 zd. drugie k.p.k. W wypadku nałożenia obowiązku naprawienia szkody w stosunku do dwóch oskarżonych (pkt XX uchylonego wyroku) należy uwzględnić, że popełnienie przestępstwa w formie

współsprawstwa zobowiązuje do określenia zakresu obowiązku jej naprawienia. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że powinno to nastąpić w postaci solidarnego zobowiązania współsprawców do naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. Nie można też wykluczyć sytuacji, w których bardziej uzasadnione będzie orzeczenie środka karnego przewidzianego w art. 46 § 1 k.k., np. w częściach równych lub *pro rata parte* (por uchwałę SN z 13 grudnia 2000 r. I KZP 40/00, OSNKW 2001, nr 1-2, poz. 2).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy orzekł, jak powyżej.